

TOPLUMSAL TEORİDE ÇATIŞMANIN KLASİK KÖKLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME: KARL MARX, MAX WEBER, GEORG SİMMELE

İlhan BİNGÖL¹

Geliş: 30.06.2022 / Kabul: 25.07.2022

Öz

Sosyolojik anlamda çatışma teorisi, başlangıçta 1890'lı yılların sonlarına doğru Karl Marx tarafından ortaya atılan ve gelişen sınıf çatışması teorisine antitez olarak gelişmiş bir yaklaşımdır. Klasik kökleri yüzyıllar öncesine giden bir düşünce çizgisini vurgulayan toplumsal değişme teorilerinden olan çatışma kuramı, İkinci Dünya Savaşı'nın akabinde özellikle 1950'lerin sonlarında 1960'lı yılların başında Amerika'da egemen sosyolojik bir görüş haline gelen işlevselci sosyolojik düşüncelere karşı gelişen bir teoridir. Çatışma teorileri geliştiren toplumbilimcilerin bakış açısıyla bakıldığında; toplumsal davranış, birbirleriyle rekabet ve çekememezlik gibi durumlar nedeniyle çatışan grupların çatışma ve gerilim perspektifinden anlaşılabilir. Toplumsal alanda meydana gelen çatışmalar; makro düzeyde sınıflar arasında yaşanabildiği gibi, küçük toplumsal formlar olan ikililikler (dyadlar), üç kişilik gruplar (triadlar) ya da sosyal sınıflar, statüler ya da partiler arasında da yaşanmaktadır.

Bu çalışmada çatışma teorisinin klasik köklerini ortaya atan ve üçü de Alman vatandaşı olan sosyologlardan Karl Marx, Max Weber ve Georg Simmel'in çatışma yaklaşımları kuramsal bir bakış açısıyla tartışılmaktadır. Çalışmada, çatışma teorisi kavramsal bir çerçevede ele alınmış ve çatışma teorisinin klasik köklerine dair Marx, Weber ve Simmel'in bu teoriye yaptığı katkılar analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çatışma, İşlevselcilik, Karl Marx, Max Weber, Georg Simmel.

AN ASSESSMENT ON THE CLASSICAL ROOTS OF CONFLICT IN SOCIAL THEORY: KARL MARX, MAX WEBER, GEORG SİMMELE

Abstract

In the sociological sense, the theory of conflict is an approach developed as the antithesis to the theory of class conflict, which was initially put forward and developed by Karl Marx towards the end of the 1890s. Conflict theory, which is one of the

¹ Öğr. Gör., Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO, ibingol@bingol.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1826-7809

theories of social change that emphasizes a line of thought with its classical roots going back centuries, is a theory that developed against functionalist sociological ideas that became a dominant sociological view in the United States, especially in the late 1950s and early 1960s, after the Second World War. From the perspective of sociologists who develop conflict theories; social behavior can be understood from the perspective of conflict and tension of conflicting groups due to situations such as competition and envy with each other. Conflicts that occur in the social sphere can be experienced between classes at the macro level, as well as between small social forms such as dualities (dyads), groups of three (triads) or social classes, statuses or parties.

In this study, the conflict approaches of Karl Marx, Max Weber and Georg Simmel, three of whom are German citizens and who put forward the classical roots of conflict theory, are discussed from a theoretical perspective. In this study, the theory of conflict is discussed in a conceptual framework and the contributions of Marx, Weber and Simmel to the classical roots of conflict theory are analyzed.

Keywords: Conflict, Functionalism, Karl Marx, Max Weber, Georg Simmel.

1. Giriş

Toplumların tarihine ve bugüne bakıldığında; toplumsal dünyanın her alanında var olan çatışma ve rekabet varlığını göz ardı etmek olanaksızdır. Aile içi çatışmalar gibi mikro dünyadan, herhangi bir ülkenin kongresindeki partizan tartışmalarının makro dünyasına kadar içtimai günlük yaşam; gerilimler, anlaşmazlıklar ve çatışmalarla doludur. Gündelik yaşamda da medya, anlık olarak ulusal ve uluslararası ilişkilere ve değişik gruplar arasındaki çatışmalara dair düzenli bir haber akışı sağlamaktadır. Bizler de ara sıra küçük gerilimlerin ve anlaşmazlıkların daha çok yıkıcı olmasını engellemeye dair çaba göstersek de çoğumuz yaşamımızdaki kavga ve çatışma gerilimlerinden payımıza düşeni almaktayız (Johnson, 2008:367).

Mübadele, işbirliği, rekabet, baskı gibi toplumsal etkileşim biçimlerinden olan çatışma olgusunun çok sayıda farklı tanımı bulunmakla birlikte en yaygın olan tanıma göre çatışma, hem fiziksel olarak hem de toplumsal olarak birbirlerine zarar verme ya da ortadan kaldırma eylemleridir (Bozkurt, 2017: 149). Her zaman sosyoloji kuramı ve sosyoloji analizinin merkezinde yer alan çatışma kuramı (*conflict theory*), özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1960'lı yıllara doğru, yapısal işlevselciliğin otoriterliğine karşı çıkan bu alandaki düşünürlerin sosyolojik yazılarına atfen kullandıkları bir adlandırmadır (Marshall, 1999: 111).

Çatışma teorisi geliştiren sosyologların bakış açısıyla toplumsal davranış, birbiri ile rekabet halinde olan gruplar arasında çatışma ve gerilim perspektiften

anlaşılabilir (Bozkurt, 2017: 48). Genel manada bir toplum kuramı ortaya attıklarını iddia etmeyen çatışma kuramcıları, toplumsal düzenin var olma sebebini "birlikte" olmaktan ziyade "baskı" olduğunu vurgulamaktadırlar (Marshall, 1999: 112).

Toplumsal yapının oluşumu, birleşmesi ve korunması açısından araçsal olabilecek bir süreç olabilen çatışma, grup içi ve gruplar arası sınırların belirlenmesi ve korunmasını olanaklı kılmaktadır. Başka gruplarla olan bir çatışma, grubu çevreleyen toplumsal dünya ile grubun bütünleşmesini önleyerek, grubun kimliğini yeniden benimsenmesine katkıda bulunabilmektedir. Ayrıca dış gruplarla olan çatışma, grup üyelerinin kimliklerini yeniden benimsemelerini sağlayabilmektedir (Poloma, 2007:111). Çatışma teorisi, toplumsal realiteyi açıklama ve toplumsal değişme noktasında toplumsal düzenden çok çatışmayı ve farklılaşmayı temel ölçü olarak almaktadır. Bu yönüyle çatışma teorisi, işlevselciliğin karşısında yer alan bir yaklaşım olarak durmaktadır.

Toplumları ve toplumsal kurumları bir arada işleyerek denge yaratan ve birbirlerine dayanan kısımlardan oluşan sistemler olarak kabul eden işlevselcilik paradigmasının aksine, çatışma kuramcıları, işlevselcilerin toplumda karşılıklı bağımlılık ve birlik gördükleri yerde, toplulukların *güç* elde etmek için birbirleri ile mücadele ettikleri ve çatışmanın denetim altına alınmasını bir topluluğun geçici bir süre için rakiplerini bastıracağı bir alan olarak görürler (Wallace ve Wolf, 2012:107). Toplumu durağan bir yapıda gören ve toplumun hareket halinde dahi dengede olduğunu ileri süren işlevselci yaklaşımının tersine çatışma kuramcıları toplumun her noktada değişime sürecine tabi olduğuna dikkat çekmektedirler. İşlevselciler, toplumun düzenliliğine vurgu yaparken, çatışma kuramcıları ise toplumsal sistemin her noktasında fikir ayrılığı ve çatışma görür (Ritzer, 2012: 126).

Sosyolojik görüşte çatışma kuramcıları; klasik çatışma kuramcıları ve modern çatışma kuramcıları olarak iki başlık altında incelenmektedir. Klasik çatışma kuramcılarının önde gelen isimleri arasında Karl Marx, Max Weber ve Georg Simmel bulunurken modern çağdaş çatışma kuramcılarının önde gelen isimleri arasında Ralf Dahrendorf, Lewis A. Coser ve Randall Collins yer almaktadır. "Toplumsal Teoride Çatışmanın Klasik Köklerine Dair Bir Değerlendirme: Karl Marx, Max Weber, George Simmel" adlı bu çalışmada; klasik sosyolojinin önde gelen isimleri arasında yer alan Marx, Weber ve Simmel'in çatışma teorisine ilişkin yaklaşımları kuramsal bir çerçevede değerlendirilmektedir. Bu çalışma klasik

çatışma teorisinin önde gelen isimlerinin çatışma konusuna yaklaşımlarını içermekle birlikte aynı zamanda bunlar arasında bir karşılaştırma yorumu da sunmaktadır.

2. Kavramsal Çerçeve

En genel anlamda çatışma kavramı, farklı olan gaye ve isteklerin karşıtlıklar içinde mücadele etmesi anlamına gelmektedir. Uzlaşmanın aksine rekabetin vazgeçilmez bir karakteri, bazı durumlarda da rekabetin tabii bir sonucu ve değişimin itici kuvveti olan çatışma süreci, sosyolojide, sosyal hareketliliğin temeli olarak görülmektedir (Arslantürk ve Amman, 2000: 364). Kökleri yüzyıllar öncesine giden bir düşünce çizgisi vurgulayan toplumsal çatışma kuramı, çok geniş bir perspektife sahip ve toplumda meydana gelen birçok eylemi kapsamaktadır. Bu bakışın temel savı her toplumun yapısının çatışmalar içerdiği ile birlikte yine toplumların hepsinde bir tahakküm sürecinin yaşandığıdır. Toplumların tarihi; büyük ölçüde çatışmalar, savaşlar, siyasal kalkışmalar, hizipler arası manevralar ve değişimlerin kayıdır. Bu düşünce geleneği sosyolojide en uygun şekilde ‘tarihsel gelenek’ veya ‘tarihsel çatışma geleneği’ olarak adlandırılabilir (Collins, 2015:55-56-57). Çatışma yaklaşımı makro düzeyde toplumlarda açık ve net olarak görülen devrim, savaş ve toplumsal hareketlere odaklanmakla birlikte aynı zamanda toplumlarda bariz bir şekilde görünmeyen egemen ve tabi grupları içeren yapıyla da ilgilenmektedir.

1950’lerin sonlarında Amerika’da egemen sosyolojik paradigma haline gelen işlevselcilik yaklaşımına karşı gelişen sosyolojik bir teori olan çatışma teorisi; düzen, denge, uyum, istikrar ve birlikteliği vurgulayarak, bir toplum imgesi yaratan işlevselci teoriyi yıkmak amacıyla değil, tam tersine düzensizlik çatışma, değişim gibi olguları da ele alan, yapısal- işlevselciliğin sorunlarını hem yapı hem de çatışmayla ilgilenererek aşmaya çalışan tamamlayıcı, bütüncül bir yaklaşım geliştirmek istemektedir (Tatlıcan, 2011: 85). Kökenleri klasik sosyologlar tarafından ortaya atılmış olsa da çağdaş sosyolojik kuramları içerisinde gittikçe artan bir önem ve beğeniye sahip olan çatışma kuramı, toplumların genel yapısını çözümleyen bir yaklaşım olarak, işlevselciliğe karşı geliştirilen önemli bir seçenektir (Wallace ve Wolf, 2012: 107).

Çatışma teorileri, esas itibarıyla Marx’ın “tarihsel materyalizm” ve “diyalektik metod” ile temellendirdiği sosyal sınıflar teorisinden ilham alan görüşler manzumesi olarak tanımlanabilir. Sosyal değişimin itici gücünün sürekli bir

çatışma olduğunu iddia eden Marx'ın sınıf teorisi, çatışma teorilerine kaynak teşkil etmektedir. Çatışma teorileri; toplumun, organik bir 'bütün' değil, bir 'süreç' olduğunu, sosyal değişimin kaynağı olan çatışma unsurunun, mevcut yapının bünyesinde tabii bir şekilde bulunduğunu; dolayısıyla 'çatışmanın' kaçınılmaz ve fonksiyonel bir olgu olduğunu ileri sürmektedirler (Arslantürk ve Amman, 2017: 398-399).

İngiliz sosyolog Antony Giddens da, çatışma kuramını insan toplumlarında gerilimler, bölünmeler ve rakip çıkarlar üzerinde odaklanan bir sosyolojik bakışı olarak ele almaktadır (Giddens, 2012: 1055). Çatışma kuramları, bazı toplumsal grupların, diğerlerinin hâkimiyeti altında bulunduğunu vurgulayarak toplumsal düzenin, hâkim grupların manipülasyonuna ve denetimine dayandığını ileri sürer (Ritzer, 2012: 97). İşlevselcilikte toplumsal düzenin devamı ve değişimi; toplumsal kurumların ve normların uyumlu bir şekilde hareket etmesine bağlı iken ve düzen yavaş yavaş değişirken, çatışma teorisinin makro perspektifinden bakıldığında ise var olan düzen ve değişim alttaki yapıların üstteki yapıları ani bir şekilde devirmesiyle gerçekleşmektedir.

Karmaşık toplumların hepsinde var olan çatışmaların nedenleri ve belirtileri arasında dinsel yöneliş ve teolojiler konusundaki farklı inanışlarla, daha basit bir geçmişle ilgili nostaljik bir çarpıtmadan, yine aynı derecede çarpıtılmış daha eşitlikçi bir geleceğe ilişkin hayallere kadar uzanan farklı ideal toplum anlayışları gibi salt ideolojiden kaynaklanan anlaşmazlıklar yer almaktadır. Bununla birlikte yine çatışma konuları arasında; işverenlerle emekçiler, üreticiler ve tüccarlarla tüketiciler, hükümetin etki alanını genişletmek isteyenlerle bunu daraltma yanlısı olanlar arasındaki çatışmalar bulunmaktadır (Moore, 2010: 374-375).

Toplumu eşitsizliklerden ve çatışma alanlarından oluşan bir yapı olarak gören 'sosyal teoride çatışma' yaklaşımı; toplumdaki eşitsizlikleri ve bu eşitsizliklerin nedenlerini incelemenin merkezine almaktadır. Bu yaklaşım, toplumdaki eşitsizliklerin belirli kesimlerin lehine olduğunu ve bu kesimlerin sınırlı kaynakların kullanımını kontrol ederek, eşitsizliklerin devamını sağladıklarını iddia eder (Zencirkıran, 2015: 51-52). İktisadi bir kural olarak; ihtiyaçlar sınırsız ancak kaynaklar kıttır, sınırsız ihtiyaçların kıt kaynaklarla giderilmesi savı ve ihtiyaçların giderilmesi noktasındaki durum güce dayanır. Güçlü olanın kaynaklar üzerindeki eşitsiz paylaşımı noktasında toplumda güçlü olanlarla güçlü olmayanlar arasında bir çatışma yaratma durumu ortaya çıkarmaktadır.

Çatışma yaklaşımı; toplumdaki sosyal sınıf, cinsiyet, etnisite gibi farklılıkların toplumdaki neden olduğu eşitsizlikleri aile, eğitim, güç ve iktidar ilişkileri, prestij vb. yönleriyle de araştırır. Çatışma teorisinin merkezinde “Marxist sınıf teorisi” yer alsa da özellikle gelişen kapitalist sistemde farklı sosyal sınıfların genişlemesi ile birlikte devam eden süreçlerde sınıf çatışmasından çok daha geniş bir bağlamda ele alınmaya başlamıştır. (Zencirkıran, 2015: 52-53). Sanayileşmenin başlamasının ilk dönemlerinde sınıflar daha çok ekonomik öğeler üzerinden belirlenirken, kültürel çeşitliliğin artması çatışmanın alanlarını genişletmiş, toplumlardaki sınıf belirleyicisi olarak görülen ekonomik sistemin yanında; cinsiyet, siyaset, eğitim, etnik durum gibi öğeler de toplumdaki çatışma alanlarına dahil olmuştur. Bu öğelere bağlı olarak da çatışma teorisi/yaklaşımı hayatın geniş alanına yayılmıştır.

Çatışma teorisi, çağdaş sosyolojik yaklaşımlardan biri olsa da, klasik dönem sosyolog ve toplum felsefecileri Karl Marx, Max Weber, George Simmel’in görüşlerinden farklı biçimler ve derecelerde beslenmiştir (Tatlıcan, 2011: 87). Çatışma teorisinin kökeninde bunlar olmasının yanında diğer en önemli temsilcileri arasında Dahrendorf, Coser ve Randall Collins yer almaktadır. Çatışmacı kuramın temel varsayımları Karl Marx’ın sınıf teorisinden gelmekle birlikte modern sınıf çatışma teorisi, Marx ile birlikte Georg Simmel ve Max Weber’in çalışmalarından esinlenmektedir.

3. Karl Marx’ın Çatışma Teorisi Yaklaşımı: Sınıf Çatışması

Teorisyen ve devrimci olan Karl Marx (1818-1883), 5 Mayıs 1818’de Prusya Trier’de baba Heinrich ve anne Henrietta Marx’ın oğulları olarak doğdu. Annesi ve babası haham ailelerin soyundan gelen Marx, orta sınıf hayat sürdürdü. Hukukçu olan baba Heinrich mevkisini korumak için oğul Karl Marx doğmadan bir yıl önce Lutherçiliğe geçti. Karl Max da düşünce aşığı bir insan ve aydınlanma döneminin deist karakteri olan baba Marx’a düşünsel anlamda yakındı. Rousseau ve Voltaire gibi bireycilik ve insan ilerlemesi üzerine yazan diğer bireyleri de ondan öğrendi (Turner vd., 2013:121). 1841’de Berlin Üniversitesi’nde doktora derecesi alan Marx, 1843’te evlendikten sonra Paris’in daha liberal olan atmosferi için Almanya’yı terk etmeye zorlandı. Orada Fransız sosyalizmi ve İngiliz politik ekonomisi fikir dizisi ile karşılaşan Marx’ın entelektüel yönelimini biçimlendiren Hegelcilik, sosyalizm ve politik ekonomiyi özgün bir biçimde birleştirmesidir. Marx’ın 1852’de Britanya Müzesi’nde, kapitalizmdeki çalışma koşullarına ilişkin yaptığı araştırma üç ciltlik *kapital* ile sonuçlandı; birinci cilt 1867’de yayınlanırken, diğer iki cilt O’nun ölümünden sonra yayınlandı. Marx, 1864’te

uluslararası işçi hareketi ona *Enternasyonel*'e katılarak siyasal etkinliğe yeniden dâhil oldu. 1876'de *Enternasyonel*'in dağılması, çeşitli devrimci hareketlerin başarısızlığı ve kendi hastalığı Marx'a büyük zarar verdi ve 1883'te öldü (Ritzer, 2012: 25-25).

İktisat dünyası ile birlikte hem felsefe dünyasına hem de sosyoloji dünyasına belirgin bir şekilde damga vuran Marx; toplumların tarihsel süreçteki ilerlemeleri, ekonomik teori, değer kuramı, ücret kuramı, üretim tarzı, üretim ilişkileri, alt yapı, üst yapı, yabancılaşma ve sınıf kuramı gibi birçok alanda farklı bilim disiplinlerinde kullanılan teoriler üretmiştir. Çatışma kuramının kökenleri de Karl Marx'ın 'toplumların tarihi, sınıflar çatışma tarihidir' düşüncesinden ilham almaktadır.

Sosyolojide ana temeli Karl Marx'a dayanan çatışma kuramı, bazen Marxizm ile aynı anlamada günümüze kadar tartışılmıştır. Marx, tarihsel ve çağdaş toplumu, farklı çıkarlara sahip farklı toplumsal kümeler arasındaki çatışmalar açısından inceler (Wallace ve Wolf, 2012: 110-111-112). Marx, bir sınıf tam başka sınıflarla çatışan ilişkilerinin farkında olduğunda var olabileceğini ileri sürer ve O'na göre insanlar, çatışmanın farkına vardıklarında gerçek bir sınıf olan kendisi için 'sınıf' haline gelirler (Ritzer, 2014: 173). Marx, çatışmanın yalnızca var olan toplumsal yapı içinde sürekli değişen ilişkilere yol açmak kalmadığını aynı zamanda tüm toplumsal sistemin çatışma yoluyla dönüşüme uğradığını söyler (Coser, 1957: 200). Marx, tarihi yürüten kuvvetin; menfaatler arası karşıtlık ya da daha net bir ifadeyle sınıf mücadeleleri olduğunu vurgulamaktadır. 1848'de Karl Marx ve Friedrich Engels tarafından yayınlanmış olan 'Komünist Manifesto (bildirge)'da toplumların tarihinin sınıf çatışmaları tarihi olduğu görüşü şu cümle ile özetlenmektedir: "*Şimdiye kadarki bütün toplumların tarihi, bir sınıf mücadelesi tarihinden ibarettir*" (Freyer, 2012: 80).

Marx ve Engels tarafından yazılan Komünist Manifesto'nun temel konusu sınıf çatışmasıdır. Bu çalışma, Marx ve Engels'in bazı bilimsel düşüncelerini kısa ve net biçimde sergiledikleri bir propaganda broşürüdür (Aron, 1986, 146-147). Komünist Manifesto'nun girişinde toplumların tarihinin sınıf çatışmaları tarihi olduğu belirtilmektedir.

"Bugüne kadarki tüm toplum tarihi, sınıf mücadeleleri tarihidir. Özgür ile köle, patrisyen ile pleb, senyör ile serf, lonca ustası ile çırac, kısacası, ezen ile ezilen, birbiriyle sürekli bir karşıtlık içinde bulunmuş, birbirine karşı gizli ya da açık kesintisiz bir mücadele sürdürmüş, bu mücadele ya tüm toplum

yapısının devrimci bir dönüşümüyle ya da mücadele eden sınıfların hep birlikte çöküşüyle sonuçlanmıştır” (Marx ve Engels, 2005: 44).

Toplumun kendi yapısında gerilim ve çatışma barındırdığından devamlı bir hareket halinde bulunduğu söyleyen Marx'ın tarih ve toplum görüşü evrimci bir nitelik taşır. Toplumların tarihsel ilerlemesi, barışçı bir büyümeye dayanmaktan öte bir mücadele ve çatışmaya dayanmaktadır (Kabakçı, 2010: 124).

Marx, insan toplumunun, sınıf çıkarlarına sahip olmak için çatışan sınıflar arasındaki köklü bölünme ile varlığını devam ettirdiğini ileri sürmektedir. Toplumsal ve tarihsel sürecin merkezi belirleyicileri, sınıf çıkarları ve bunların uyanışında devreye soktukları iktidar sürtüşmeleridir (Coser, 2011: 61). Tarihsel sahnedeki aktörler olan sınıflar hem ekonomik ve siyasal mücadeleler veren hem de ittifaklar yapan ve tarihsel değişmeyi üreten kesimlerdir. Her sınıfın kendine ait kültürü ve bakış açısı vardır. Sınıfsal konumlar, tarihsel çağların ve toplumun bütün kesimlerinin fikirleri ve inançlarını belirlemektedir (Collins, 2015: 72).

Marx, Feuerbach'a karşı geliştirdiği tezlerinde, “*filozoflar, dünyayı yalnız türlü çeşit yorumlamışlardır; oysa onun değiştirilmesi gerekmektedir*” der (Freyer, 2012: 81). Marx, tarihin bugüne gelmesinde, değişmesinde ve yeniden üretilmesinde sınıflar arasındaki çatışmalara vurgu yaparken, filozofların da dünyayı sadece yorumladıklarını ileri sürmektedir. Marx'a göre dünyanın sadece yorumlanması değil aynı zamanda değişmesi de gerekmektedir.

Marx, insanların üretim maksadıyla birbirleriyle belirli bağlantı ve ilişkilere girdiklerini ileri sürerek her üretim ilişkisi setinin maddi üretim güçlerinin gelişmesindeki belirli bir aşamaya karşılık geldiğini vurgular. Bu üretim güçleri; toprak, emek gücü, hammadde, bitki, makine, alet, teknik ve bilimsel bilgi ile üretimin teknik örgütlenmesinden oluşur (Keat ve Urry, 2016: 164).

Marx'a göre dünya tarihinin başlangıcında özel mülkiyetin olmadığı ve bununla birlikte sınıflar karşıtlığı bulunmayan tek çağ *ilkel komünizm* çağıdır. Özel mülkiyetin uygulanmaya başlanmasıyla toplumlarda sınıflara ortaya çıkıyor ve bu sınıflar arasında mücadele başlıyor. Her bir büyük tarihsel çağda belirli sınıflar karşıtlığı bulunmakta bu karşıtlık o çağın sisteminin ayırt edici özelliğini vermektedir: Eski Yunan çağında; hürler ve köleler arasındaki karşıtlık; eski Roma çağında imtiyazlı yurttaşlarla imtiyazsız yurttaşlar arasındaki karşıtlık; Orta Çağ'da; feodal beylerle onların buyruğu altındaki çiftçiler ve lonca mensubu imtiyaz sahibi ustalarla çıraklar arasındaki ilişki; Yeni Çağ'ın ilk yüzyıllarında imtiyazlarla üçüncü zümre arasındaki karşıtlık; çağdaş sanayi toplumlarında ise

burjuvazi ile proletarya arasındaki karşıtlı bu türdendir. Tarih de, bu çeşit *sınıfsal karşıtlıklar* ve onun doğurduğu *sınıf mücadeleleri* içinde ilerlemektedir (Freyer, 2012: 82-83). Marx'a göre sınıflı toplumların ortaya çıkmasındaki ilk rol özel mülkiyetindir. Toplumsal eşitsizliğin kaynağında özel mülkiyetin varlığı yatmaktadır.

Tablo: Marx'ın Tarihsel Evreler Anlayışı

Evre	Baskıcı Sınıf	Bastırılan Sınıf
İlkel Komünizm	Sınıfsız
Kölelik	Köle Sahipleri	Köleler
Feodalizm	Toprak Sahipleri	Serfler
Kapitalizm	Burjuvazi	Proletarya
Sosyalizm	Devlet Yöneticileri	İşçiler
Komünizm	Sınıfsız

Kaynak: Turner, vd., 2013: 161.

Marx'ın tarihsel evreler anlayışının yer aldığı yukarıdaki tablodan anlaşılacağı üzere tarih her çağda kendi sınıfsal yapısını meydana getirmekte, bu sınıfsal yapıda baskıcı ve bastırılan sınıflar ortaya çıkmaktadır. Sınıfsal yapıda tarihsel bir döngü yer almakta ve nihayetinde insanlık son aşamada tekrar başladığı döneme geri dönmektedir.

Marx'a göre toplumların ilk evresinde ilkel komünist toplumlar yaşamakta ve insanların ortak geçimlerini sağlamak için aynı işlerle uğraşmaktadır. Bu toplumlar avcı-toplayıcı toplumlardır. Bu toplumlarda iş bölümü olmadığı için sınıflar ve sınıfsal sömürü de yoktur. İlkel komünist toplumlar, toplumsal düzenin değişmesiyle yıkılmıştır (Turner, vd., 2013: 160). İlk sömürü sistemi, statü ve konumun diğer insanlara sahipliğe göre belirlendiği kölelik sistemidir. Köleci toplumlarda mülk sahipleri ve kölelerin çıkarları birbirine karşıttır. Köle ve köle sahipleri arasında yaşanan çatışma, kölelerin ayaklanıp kendilerini sömüren mekanizmanın ortadan kaldırmasına yol açmıştır (Turner, vd., 2012: 161). Marx'a göre köleler ayaklanıp kölelik sistemini ortadan kaldırınca yeni bir düzen olan *feodal düzene* geçilmiştir.

Feodal sistemde topraksız serfler ve toprak sahipleri olmak üzere iki büyük sınıf vardır. Toprak sahipleri üretimi arttırmak ve daha fazla parasal kazanç elde etmek

istemekte, serfler de getirinin bir bölümünü paylaşacakları kabulü altında toprakta çalışmakla yükümlüdür (Turner, vd., 2013: 161). Bu çağın bitmesi –feodal çağ– yeni bir çağın açılmasına yol açmıştır. İki büyük sınıfın olduğu bu yeniçağın adı *kapitalizmdir*.

Sömürü kaynağının topraktan ziyade sermaye olmasını ifade eden kapitalizmin yolunu açan çağ, feodal çağdır. Marx'ın deyişiyle kapitalist sistemde iki büyük sınıf olan *proletarya* ve *burjuvazi* sınıfı ortaya çıkmıştır. Marx, kapitalizme ilişkin çelişkilerin gelişmesi sonucunda bu sistemin yıkılıp yerine sosyalizmin geçeceğini söylemektedir. Marx, bu dönemi, Komünist Parti'nin işçi sınıfı adına devletin kontrolünü ele geçireceğini ve sermayeyi kamulaştırıp geçici bir 'proletarya diktatörlüğü' dönemi olarak adlandırır. Nihayetinde komünizm, herkesin yeteneğine göre vereceği ve ihtiyaçlarına göre alacağı sınıfsız bir toplum ortaya çıkaracaktır ve tarihsel döngü böylece tamamlanacaktır (Turner, vd., 2013: 161-162). Emekçi sınıfın iktidarı ele geçirmesi ile birlikte tarihin önceki akışı ile kesin bir kopma olacak, günümüze kadarki bütün toplumların uyumsuzluğu son bulacak, sınıf çelişkilerinin yok olması ile de siyaset ve devletin ortadan kaybolmasına yol açacaktır (Aron, 1967: 148-149).

Marx, toplumsal değişimin belirleyici olarak tarihin her döneminde ortaya çıkan ve kökeni eşitsizliğe dayanan çatışmayı görmektedir. Aynı zamanda toplumda ve kurumlarda meydana gelen değişmeyi kapitalizmin gelişimiyle de ilişkilendiren Marx, kapitalist sistemde üretim araçlarını sahip olan burjuvalar ve emekleri karşılığında hayatlarını idame ettiren proleterler olarak iki ana sınıf belirler. Bununla birlikte Marx, temel değişim aracı olarak aynı zamanda ekonomik alt yapıyı da görmektedir. O'na göre alt yapı olan ekonomik sistem tüm üst yapının belirleyicileri olan hukuk, siyaset, edebiyat, felsefe, sanat, kültür, din, ahlak ve kültürü de oluşturmaktadır.

4. Simmel'in Çatışma Teorisi: Gerilim Çözücü Yaklaşım

Alman sosyoloji geleneğinin önemli isimlerinden olan Georg Simmel (1858-1918) Berlin'de dünyaya geldi. Başarılı Yahudi bir işadamı olan babası Hristiyanlığa geçse de toplumsal kökeni Simmel'i meslek hayatı boyunca rahat bırakmadı (Turner vd., 2013: 273). Simmel'in temsil ettiği yaşam tarzı ve dünya görüşleri, sistematiksiz oluşu, sosyal psikoloji, felsefe ve sosyoloji gibi farklı dallarda boy göstermiş olması da kökeniyle birlikte dışlanma sebepleri olarak karşısına çıkmıştır. Bütün bunlarla birlikte o güne dek makro düzeyde ilerleyen sosyolojiye getirdiği mikro bakış açısı da dışlanmasının nedenleri arasında görülmektedir.

Klasik sosyologlar arasında görülen Simmel, sosyolojiye getirdiği biçimsel sosyoloji fikri ile modern olarak anılmasına sebep olmuştur.

Modern sosyolojinin kurucu isimleri arasında bulunan Georg Simmel, çok üretken bir sosyolog olmasına rağmen, sistematik bir anlayışa sahip olmayışından olsa gerek, kendi dönemine mensup olan bazı sosyologlar gibi üzerinde fazla durulmamıştır. O'nun geniş bir alana yayılan çalışmaları mikro sosyoloji düzleminde yer alır. Simmel toplumsal yaşamı, modern toplumu değişik gösterge-kavramlardan hareket etmek suretiyle analiz etme yoluna gider (Alver, 2003:191). Simmel'e göre sosyolojinin ana konusu, herhangi bir grubun tekil öğeleri arasında meydana gelen etkileşimler ve ilişkililerdir. Tümünden toplum gerçeğine karşı çıkan Simmel'e göre tek olan ve hakiki olan gerçeklik toplumu meydana getiren bireylerin faaliyetleridir. Sosyoloji; birlik içinde hareket eden atomlarla, fikirlerle, kişilerle ve gruplarla ilgilenen bir bilimdir. Toplum, birey ve grupların devamlı etkileşim halinde olmalarından oluşur. O'nun sosyolojisi toplumsal etkileşim çalışmalarına dayanır (Frisby, 2011: 15-20-21). Simmel sosyolojisi formel sosyolojidir. O, makro yapılar üzerinden değil, etkileşim biçimleri ve etkileşim tipleri üzerinde yürüten bir sosyolojik anlayışa sahiptir.

Çağdaş sosyolojide toplumsal etkileşim biçimleri ve toplumsal tipler üzerine yaptığı çalışmalarla öne çıkan Georg Simmel, etkileşimin içeriğinden ziyade etkileşimin biçimi ile ilgilenen bir sosyologdur. O'nun sosyolojik bakış açısıyla dünya; sayısız bilinmeyen hadiseler, etkileşimler ve onların benzerlerinden oluşmaktadır (Ritzer, 2014: 275-276).

Simmel sosyolojisinde öne çıkan toplumsal etkileşim biçimleri arasında; mübadele, çatışma, tahakküm, fahişelik gibi biçimlerin yanı sıra toplumsal tipleri arasında da yabancı, yoksul, cimri ve savurgan, maceracı ve soylu gibi tipler yer almaktadır. O'nun sosyolojisinde toplumsal etkileşim biçimleri arasında yer alan *çatışma*; çıkar gruplarına, bir araya gelmelere, örgütlenmelere sebep olduğu gibi bunların değiştiricisi olarak da kabul edilmektedir. İnsanlar arasındaki her türlü etkileşimi bir toplumsallaşma olarak gören Simmel, çatışmayı da en diri etkileşim biçimi olarak kabul etmektedir (Simmel, 2009: 87).

Çatışmanın sosyolojik önemine vurgu yapan Simmel, çatışmanın kendisini zıtlıklar arasındaki gerilimin çözümü olarak görmektedir (Simmel, 1904). Çatışmayı bir etkileşim biçimi ve toplumsallaşmanın bir parçası olarak gören Simmel'e göre çatışma formu, toplumsal hayatın ayrılmaz ve işlevsel bir parçası olmakla birlikte daima toplumun içindedir. (Goodwin ve Scimecca, 2015: 193).

Simmel sosyolojisi bağlamında değerlendirildiğinde işlevselci kuramcılarının öne sürdüğü gibi toplumun daima bir uyum ve bir ahenk içerisinde hareket etmesi mümkün değildir. Çünkü toplum yalnızca pozitif etkileşimlerin değil aynı zamanda negatif etkileşimlerin de ürünü olan bir yapıdır. Çatışma olgusu da toplumda etkileşimlerin birçoğunda yaşanan ilişkilerin bir ögesidir. Zıtlıkları bünyesinde barındıran toplumun makro ve mikro yapıları arasında çatışma kaçınılmazdır.

Çatışmanın genel toplumsal bütünleşme açısından olumlu sonuçları veya fonksiyonları üzerinde odaklanma eğilimi gösteren Simmel, *bütünleşmenin*, çatışmanın tarafları arasında ve toplum genelinde olmak üzere iki farklı biçimde ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Bir çatışma, ona katılan birimler arasında örgütlenme seviyesini arttıracaktır. Simmel'e göre düşük yoğunluklu çatışmalar genel toplumsal bütünleşme potansiyeli içermektedir. O'na göre grup sayısı artması gruplar arasında bağların artmasına ve çatışmaların sık yaşanmasına sebep olmaktadır. Çatışmaların sıklığı arttıkça çatışmaların yoğunluğunu azaltmaktadır (Turner vd., 2013 : 323). Simmel, çatışmanın sebepleri olarak bölünmüş faktörler olan; "nefret - kıskançlık -yoksulluk- arzu"yu gösterir. Çatışma, aykırı ikilemleri (dualism) çözmek için tasarlanmıştır; bu çatışan taraflardan birinin imha yoluyla olsa bile bütünlüğü başarmanın bir yoludur. Çatışmanın kendisi zıtlıklar arasındaki gerilimin çözüm yoludur (Simmel, 1955: 14).

Çatışmanın katlanılması zor ilişkilerin olduğu hayatı tahammül edilebilir bir hale getirerek grubun devamlılığını sağladığını iddia eden Simmel, grup üyeleri arasında meydana gelen çatışmanın farklı görüşleri çözerek grup birliğini teşvik ettiğini ve dış çatışmanın da grup birliğini geliştirdiğini ileri sürer (Levine vd., 2011: 107-108).

Simmel, gruptaki bütünleştirici güç olarak çatışmada, birbirine karşıt iki tip varlığından söz ederek, bunlardan birincisinin evli çift gibi küçük, ama üyeleri arasında çok sayıda sınırsız hayata dair ilişkiyi beraberinde getiren gruplar olduğunu söyler (Simmel, 2009: 90). Bu tarz evlilikler içerdikleri çatışma miktarı bakımından az değildirler; aksine aralarında ayrılmaz miktarda çatışmanın olduğu bu kadar faktör dışında belirli ve hususi birimler haline gelirler.

Simmel, ikinci olarak "zıtlığın bütünleştirici ve olumlu rolünün toplumsal bölünmelerin ve derecelerin doğallığının dikkatli bir şekilde korunduğu ve sivrilikten ortaya çıkan yapılarda görünmektedir" der. Bu yüzden "Hinduların toplumsal sistemleri sadece hiyerarşiye değil aynı zamanda toplumsal sınıfların birbirlerini itmelerine de dayanmaktadır. Çarpışmalar sadece adım adım yok olan

grupların hudutlarını korumaz, varlığını korumak için bu çatışmalar geliştirilir" (Simmel, 1955: 18).

Simmel, "yasal çatışmayı, çatışmanın biçimi bakımından mutlak olarak görür. Yasal kavga da her iki tarafta da iddialar saf bir tarafsızlıkla, izin verilen bütün araçlar ve bu araçlardan yararlanılarak ortaya konulur. Çatışma, bireysel ya da dışsal koşul tarafından giderilemediği gibi hafifletilemez. Yasal çatışma, direk çatışmaya ait olmayan, onun amacına hizmet etmeyen hiçbir şey olaya dâhil olmadığından saf bir çatışmadır" (Simmel, 2009: 99).

Yasal çatışma düşmanlar arasında gerçekleşen bir çatışma olup, birlik ve anlaşmalara dayanan geniş bir temele sahiptir. Bu çatışmada taraflar eşit derecede kanunlara tabidirler. Bu çatışmanın aşırı ve bir şarta bağlı olmayan doğası bulunmaktadır. Yasal çatışmada 'ortak değer' ve 'şartların katı birliği' öne çıkmaktadır. Yasal çatışmaya katılan taraflar karşıtıktan bağımsız dar anlamda bir birlik oluştururlar. Çünkü taraflar, kendileri için bağlayıcı ve anlaşma gereği zorunlu olan değerleri tanır. Böylelikle çatışmadan doğan gerilimler çözülür ve çatışmanın tarafları bir anlaşma ile yeni bir toplumsal form oluştururlar.

İlişkilerin temelinde hissedilen güvensizliğin bireyleri, ilişkiyi korumak adına her türlü pahayı göze alarak aşırı bir biçimde diğerkâmlık edinimlerde bulunmaya ittiğini ifade eden Simmel, bu durumun prensip olarak tüm çatışma olasılığından kaçarak kişilerin ilişkiyi mekanik bir şekilde güvence altına almaya ittiğini söylemektedir. *Mahrem ilişkilerde çatışma* konusunda Simmel'in bir örneği evli çiftler üzerinedir: "Hayatın bütününe hükmeden, hiç değilse temas eden evli çiftler gibi yüksek derecede mahrem grupların, içlerinde hiçbir çatışma vesilesi barındırmaması gerekliliği düşüncesi asla doğru değildir. Çatışma vesilelerine asla teslim olmayıp bunun yerine, çok ilerisine yönelik tahminler yaparak, karşılıklı bir teslimiyet süreciyle çatışmayı akamete uğratmak hiç de en sahici ve derin duyguların alameti değildir. Bu davranış çoğunlukla sevecen, ahlaklı ve sadık olsa da nihai, koşulsuz, duygusal adanmışlıktan yoksun olan tavırlarda görülür. Bu yoksunluğun bilincinde olan birey, ilişkiyi her türlü gölgeden azade tutmak ve partnerinin gözünde bu yoksunluğu güçlü bir dostluk, özdenetim ve düşüncelilik yoluyla telafi etmek için daha da telaşlanır" (Simmel, 2009: 106-107).

Simmel, toplumsal ilişkilerde homojenlik ve heterojenlik konusunu çatışma içinde ele alarak, "çatışma ilişkileri kendi başarılarına değil, ancak birleştirici bir kuvvetlerle işbirliği halindeyken toplumsal yapı üretirler. Somut yaşayan bir birim olarak grubu ancak ikisi birlikte oluşturur. Ne sevgi, ne iş bölümü, ne de ikisinin bir

üçüncü karşısında takındıkları tavır, ne dostluk, ne tarafgirlik ne de üstünlük veya tabiiyet tek başına fiili bir grup üretmeye ya da böyle bir grubu sürekli ayakta tutmaya yeter" (Simmel, 2009: 93). Yani bir biçimin oluşması sadece bir fenomene bağlı değildir. Grubu sadece sevgi ayakta tutmayacağı gibi, sadece iş bölümü de ayakta tutmaz. Sadece saygı yetmez ya da sadece üstün olma. Grubun bir arada yaşaması için farklı çatışma alanlarının olması gerekir. Tek bir şeyin varlığı ve hiçbir tartışmanın olmaması sorunun kaynağıdır.

Simmel'e göre toplumsal değişme üretmeyen çatışma, söz konusu toplumsal forma göre değişebilen bir başka yapısal ilişki türüdür. Simmel, çatışmanın egemenlikle ilişkisi olmasına rağmen, egemenlik sistemin değişmesiyle bağlantılı olmadığını düşünür. Lewis Coser, Simmel'in çatışma yaklaşımını yeniden ele alarak sosyalizm karşıtı görüşlerden arındırmıştır. Simmel, dış gruplarla çatışmanın grup üyelerini birbirlerine yakınlıktırıldığını ifade ederek söz konusu grupların, çoğu kez iç düzenlerini sürdürebilmek için dış düşmanlara gerek duyduklarını ve bunun sonucunda uzlaşmaz güçlerin birbirlerine sıkıca bağlı hale geldiklerini ileri sürmektedir (Collins, 2015: 125).

Simmel'in çatışma teorisi, çatışmanın sebeplerinden ziyade çatışmanın sonuçları üzerine yoğunlaşmaktadır. Simmel'in teorik ilkeleri; çatışmanın şiddetini etkileyen koşullara, içinde çıktığı sosyal sistem açısından sonuçlarına ve ilgili birimler veya taraflar açısından sonuçlarına göre gruplandırılabilir (Turner vd., 213: 327).

Simmel'in çatışma yaklaşımında, çatışmanın şiddetini artıran faktörler şunlardır:(I) Çatışmanın tarafları, çatışmayı bireysel çıkarları aşmanın bir yolu gördüklerinden bunu ahlaki bir gaye olarak görürler. (II) Çatışmanın tarafları, daha fazla duygusal bağlılık içine girerler. Çatışma durumundaki bağlılığın artması şu faktörlere bağlı olarak artmaktadır:

- “ Çatışmanın ahlaki bir amaç olarak algılanması,
- Tarafların, kendi içlerinde yüksek dayanışma sergilemeleri,
- Tarafların kendi içlerinde uyumlu ilişkiye sahip olmaları" (Turner vd., 2013 :328).

Simmel'e göre, çatışmalar, açık amaçların araçları olduklarında şiddetli olmaları ihtimali düşüktür. Açık hedefler var olduğunda liderler şiddetli çatışmanın bedellerini göze almaktan ziyade büyük ölçüde müzakere ve uzlaşmaya açık olacaklardır. Simmel'in tersine Marx, hedeflerin açık ve seçik olduğu durumlarda çatışmanın şiddetinin daha artacağını söyler. Marks'a göre şiddetli çatışmada kendi

deyimiyle bir sınıf "kendi halinden bir sınıftan" "kendisi için bir sınıfa" dönüştüğünde bir devrim ihtimalinin artacağını düşünür (Turner vd, 2013: 328). Simmel, çatışma şansının ve çatışma şeklinin de grup büyüklüğüne göre değişiklik göstereceğini ileri sürerek, örneğin otuz kişinin çalıştığı bir atölyede grev olma şansının binlerce kişinin çalıştığı bir fabrikada grev şansının aynı olmayacağını düşünür (Freund, 2010: 188).

Simmel, çatışmanın şiddetli olması durumunda onun bütünleştirici etkisine dikkat çeker. Bir siyasal parti üzerinden örnek verecek olursak, parti içindeki güç çatışması, parti içinde grupların oluşması sonucu patinin dağılma sürecine girdiğini gören taraflar, aralarındaki çatışmayı bitirip, partinin dağılmasını önleme yoluna gitmeleri olağandır. Bu durumun sonucunda parti içindeki güç, merkezi hale gelecektir.

Simmel, ayrıca çatışmanın katlanılmaz ilişkiler içeren hayatı tahammül edilebilir bir hale getirerek grubun devamlılığını sağladığını, grup üyeleri arasındaki çatışmanın farklı görüş akımlarını çözerek grup birliğini teşvik ettiğini savunur (Levine vd., 2011: 107). Sonuç olarak Alman sosyolog Georg Simmel, çatışmanın olumlu olabileceği fikrini alana sokar ve sosyolojinin neyi analiz etmesi gerektiği konusunda yeni bir yorum geliştirerek; sosyolojinin alanını toplumsal birlik ve düzenin araştırılması gerektiğini öne süren geleneksel toplum anlayışının ötesine taşır. Simmel'e göre bir etkileşimin biçimi ve toplulaşmanın bir parçası olan çatışma bir toplumsal etkileşim içinde sürdürülebilir. Çatışma bir grubun hatta toplumun iç ilişkileri bakımından daha büyük bir birliğe, merkezileşmeye ve yeni birimler veya grupların oluşumuna yol açabilir. Gerginliğe yol açarak olumsuz bir etkiye sahip olan çatışma olgusu aynı zamanda gerilimleri azaltarak olumlu bir etkiye de sahip olabilir. (Goodwin ve Scimecca, 2015: 193).

Toplum sadece olumlu etkileşimlerin değil aynı zamanda olumsuz etkileşim türlerinin de ürünüdür. Bu bağlamda Simmel sosyolojisinde bir toplumsal etkileşim biçimi olarak çatışma, toplumsal yaşamda yeni formlar oluşturarak toplumsallığın devamlılığı açısından işlevsel bir parça görevi görmektedir.

5. Max Weber'in Çatışma ve Tabakalaşma Modeli: Sosyal Sınıf, Statü Grupları, Partiler veya Güç Grupları

21 Nisan 1864'te Almanya'da Erfurt'ta orta sınıf bir ailede dünyaya gelen Weber, annesi ve babası arasındaki önemli farklılıklar onun hem entelektüel yönelimi hem de psikolojik gelişimi üzerinde derin bir etki oluşturdu. Babası önemli bir siyasal

konuma yükselen bir bürokrattı. Baba Weber, dünyevi zevklerin tadını çıkararak bir kişi olmasına rağmen, anne Weber, asketik bir yaşantı sürdüren sadık bir Kalvinist idi. Anne ve baba arasındaki derin farklılıklar evliliklerinde gerilime yol açtı ve hem farklılıkların hem de gerilimin Max Weber üzerinde büyük etkisi oldu (Ritzer, 2012: 32).

Asketizm, kişiyi sınırlamayan ancak dönüştürmek için uğraşan bir disiplin olarak tanımlanmaktadır. Bedenin, günaha dair her şeyin nedeni olarak gören bu felsefi yaklaşımda ruh dünyaya kusurlu olarak geldiği için bedene hapsedilmiştir. Asketik yaşamı benimseyenler dünyevi arzularından kaçınırlar. Asketik yaşamın neticesinde elde edilecek olan şey; Tanrının rızasını kazanmak, Tanrı ile bir olmak düşüncesi ve Tanrı'ya yaklaşmadır (Çetin, 2020: 370).

Berlin'de geçirdiği sekiz yıllık süre içerisinde Max Weber, babasının değerlerinden vazgeçip annesinin değerlerine yaklaştı ve annesi gibi asketik bir yaşamı benimseyerek çalışmalarına yoğunlaştı. Weber 1896 yılında Heidelberg'de ekonomi profesörü oldu. O, 1904 ve 1905'te en çok bilinen eserlerinden biri olan *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*'nu yayınladı. Bu eserde Weber, annesinin dininin yükselişini ilan etti. Ölmeden önce yazdığı ancak ölümünden sonra yayınlanan *'Ekonomi ve Toplum'* üzerine çalışırken 14 Haziran 1920'de öldü. Weber'in yaşantısında ve çalışmasında babasının temsil ettiği biçimiyle bürokratik zihin ile annesinin dindarlığı arasında oluşan gerilim, O'nun kişisel yaşantısının içine işlediği gibi eserinin içine de işledi (Ritzer, 2012:33). Kısacası Weber'in çalışmalarına tüccar, bürokrat ve siyasetçi babası ile kendini dünyevi işlerden arındırmış asketik bir yaşam sürdürmüş annesine duyduğu bağımlılık damga vurmuştur (Waters, 2008: 39). Annesi ve babasının yaşam tarzından kaynaklanan gerilimler Weber'in çalışmalarına ilham kaynağı olmuştur.

Toplumsal yaşamda eşitsizlikle ilişkisi inkâr edilmeyen tabakalaşma, bir toplumsal yapının ve bu toplumsal yapının değişim mekanizmasının anlaşılmasında önemli olan sosyolojik bir realitedir. İnsanlığın tarih sahnesinde yerini almasıyla birlikte en ilkel insan topluluklarından en karmaşık modern sanayi toplumlarına kadar bütün toplumlarda belli bir tabakalaşma sisteminin var olduğu kabul edilen toplumsal bir gerçekliktir (İnce, 2017: 294).

Karl Marx gibi ana tema olarak kapitalizmle ilgilenen Max Weber, kapitalizmin ekonomi yasaları, krizleri ve gelecekteki yıkılışıyla ilgilenen Marx'tan farklı olarak, kapitalizmin kökenini ve kapitalizmin nasıl ortaya çıktığını anlamaya çalışmakla ilgilenir. Çoğu zaman farklı kurumların rasyonelleşmelerini, yani soyut

araç-amaç hesaplaşmasının nasıl geliştiğini araştıran Weber, ‘modern kapitalizm’i rasyonelleşmiş ekonomi, ‘bürokrasi’yi rasyonelleşmiş organizasyon, ‘modern devlet’i yasal prosedürlere ve rasyonel-hukuki otoritenin kurallarına dayanan bir kurum olarak tanımlar (Collins, 2015: 92-93).

Marx gibi Weber de eksiksiz bir toplumsal tabakalama modeli kuramamıştır. Ancak Marx’ın sınıf teorsine dayanan tabakalaşma modelinin aksine Weber, tabakalaşmayı; toplumsal sınıf, statü ve partiyi kapsayan çok boyutlu şekilde ele almıştır. Bu çok boyutluluk modern toplum teorisinin ana kaynaklarından biri olmuştur (Swingewood, 1998: 219).

Weber’in sosyolojiye getirdiği çok boyutlu bakış açısı, O’nu özünde bir *çatışma* teorisyeni kılar. O, çok boyutluluğu; dünyayı meydana getiren farklı gruplar, çıkarlar ve perspektifler çokluğunun bir ifadesi olarak görür. Weber, dünyayı bir arada tutan şeyin büyük bir toplumsal birlik olmadığını, bazı bileşenleri birliktelik ve dayanışma içermesine rağmen, toplumun bir *çatışan* bileşimler karışımı olduğunu ifade eder (Collins, 2015:93-94). Marx gibi insanların davranışlarının temelinde çoğu kez ekonomik çıkarlar olduğuna inanan Weber’e göre Marx, hem toplumsal yapının hem de insanların ‘yaşam fırsatları’nın tek temel belirleyicisi olarak ekonomik faktörleri almakla hata yapmıştır. Weber sınıfların belirlenmesinde; kişinin dini, eğitimi ve siyasal eğiliminin de önemli faktörler olduğunu vurgular (Tatlıcan, 2011: 90).

Marx, sınıfların oluşmasında temel faktör olarak ekonomik alt yapının belirleyici unsur olduğunda ısrar etmesinin aksine Weber, ekonomik ögenin toplumsal alanda sınıfları belirlemede bir faktör olduğunu ancak, insanın sadece ekonomik bir yapıdan oluşmadığını, bunun sınıfların ya da tabakalaşmanın belirlenmesinde sadece unsurlardan biri olduğunu, bununla birlikte insanların inandıkları din, edindikleri eğitim ya da sahip oldukları politik görüşler de tabakalaşmanın oluşmasında önemli diğer unsurlar olarak görmektedir.

Tarihi birçok cephede çatışmaların yer aldığı karmaşık, çok yanlı bir süreç olarak gören Weber’in üç boyutlu *tabakalaşma modelinin* en yakın anahtarı geliştirdiği kompleks *sistemdir*. O’nun sınıf, statü, parti kavramları kendi aralarında ve diğerleriyle mücadele eden ‘çıkar grupları’dır. Weber’in sınıf çatışması, Marx’ın sınıf çatışmasından temel bir konuda daha farklıdır. Marx; sınıfları, üretim araçlarına sahip olup olmamalarına göre konumlarken Weber ise sınıfları piyasadaki konumları temelinde tanımlar (Collins, 2015: 94- 95). Weber’in tabakalaşma (Turner vd., 2013:230; Collins, 2015: 96-97) ve çatışma modelinde

karşımıza üç ideal tip çıkar: *Sosyal sınıf, statü grupları* ve *partiler* veya *güç grupları*. O, "sınıfları", "statü gruplarını" ve "partileri" bir topluluk içindeki güç dağılımıyla ilgili olgular olarak görmektedir (Weber, 2005: 268).

Sosyal sınıf, Weber'e göre bir sosyal sınıf, toplumda kendilerine mal ve hizmetler sağlayacak konumlara ulaşabilecek benzer güçlere sahip olan ve uygun bir hayat tarzı sayesinde onlara ulaşabilen insanlardan oluşur (Turner, vd., 2013: 230). Sosyal sınıflar, belirli piyasalara örneğin para, kredi, toprak, farklı sanayi dalları, farklı emek becerileri piyasaları gibi piyasalar üzerinde farklı kontrol kurma biçimleridir (Collins, 2015: 96). Weber'in tabakalaşma modeli analizinde sınıflar, meşru bir biçimde düzenlenmiş bir para piyasasında varlık kazanabilen ekonomik olgulardır. İnsanların yer aldıkları herhangi bir sınıfa üyelikleri nesnel olarak mal ve hizmetlere ulaşma güçleri temelinde belirlenebilir. Weber, tüm sınıfsal konumlara ait temel kategoriler olarak 'mülk sahipliği' ve 'mülke sahip olmamayı' görür. Modern toplumlarda sermayeye sahip olma ya da olmama birbirinden farklı olan yaşam tarzlarına yol açar ve bu modern toplumlardaki statü ayrımlarının anahtarı bu farklılıklardır (Weber, 1968: 927). Sınıf olgusunu sosyal bir topluluk olarak görmeyen Weber'e göre sınıflar, toplumsal eylemin mümkün ve olası temellerini temsil eden yapılarıdır (Weber, 2005: 268-269).

Marx'ın sınıf teorisinin ortaya çıktığı dönemde ve içinde bulunduğumuz dönemde de toplumsal ve siyasal paradoksları açıklamakta büyük bir değere sahip olduğunu söyleyen Weber, bununla birlikte bir sınıfın kendi başına bir topluluk meydana getirmedeğini, sınıfsal durumun toplumsal bir eylemle biçimlendiğini söyleyerek Marxist teoriye bu alanda bir eleştiri geliştirmiştir (Bottomore, 1974: 223).

Statü Grupları, Weber'de ikinci tabakalaşma kategorisi genellikle iktisadi sınıfsal tabakalaşmanın karşıtı olarak anlaşılan ve kültürel alanda yer aldıkları varsayılan *statü gruplarıdır* (Collins, 2015: 96). Bir statü grubu, "olumlu ya da olumsuz özel toplumsal onur değerlendirmeleri"ne sahip bireylerden oluşur. Weber, 'statü' veya 'statü grubu' kavramlarını, insanların hayat tarzlarında ifadesini bulan prestij değerlendirmesi alanlarını onların ekonomik davranışlarında ifadesini bulan maddi çıkar alanlarından ayırmak için kullanır (Turner, vd., 2013: 233-234). Statü gruplarını, piyasa sisteminin saf işleyişini bozan yapılar bağlamında değerlendiren Weber, sınıfların aksine statü gruplarını çoğu zaman biçimlenmemiş, dağınık sosyal topluluk olarak tanımlar. Sınıf konumunu ekonomik yapının bir sonucu olarak gören Weber, statü konumunu ise insanların yaşam kaderlerinin somut, pozitif veya negatif toplumsal onur kıstası tarafından belirlenen tipik örnekler

olarak görür (Weber, 2005: 274-276). Kısaca Weber, sınıfları, sosyal topluluk olarak görmezken, statü gruplarını sosyal topluluk bağlamında değerlendirir. Statüyü, bireyin bulunduğu yer olarak tanımlayan Weber, statü gruplarının sahip oldukları ekonomik konuma göre değil, ortak düzlemde paylaştıkları hayat tarzına göre ve toplumsal yaşamda geçmişte gelen aile saygınlığı bağlamında konumlandırır.

Weberyan sosyolojide statü grupları; ortak hayat tarzlarına ve ortak dünya anlayışlarına sahip olan, birbirlerini aynı gruptan bireyler olarak gören insanlardan oluşan gerçek topluluklardır. Bunlar arasında; etnik, ırksal, dinsel gruplar, küçük kasaba toplulukları, kentlerdeki komşuluklar sayılabilir (Collins, 2015: 96-97). Toplumsal yaşamda sınıflar, sahip olunan mülkiyet ve kazançla eşleşen ekonomik etkenlerden kaynaklanırken statü ise toplumsal grupların yaşam tarzları tarafından belirlenir. Statü tabakalaşmasında belirleyici olan yaşam tarzlarının kökleri bugünde değil tarihsel derinlikte yer alır (Aydın, 2018: 255). Weber'e göre "Sınıf tabakalaşması üretim ve mülkiyet ilişkilerine göre belirlenirken statü tabakalaşması ise özel "hayat tarzları"nın temsil ettiği tüketim şekillerine göre belirlenir" (Weber, 2005: 286).

Statüde belirleyici olan etmen, sahip olunan mülkten önce benzer bir yaşam tarzına sahip olmaktan geçer. Ekonomik öğelerden ziyade ortak değerlerin sahipliği statü gruplarını belirlemede önemli bir faktördür. Ortak hayat tarzından kasıt taklitçiliğin ötesinde bir durumdur. Girmek istenilen grubun değerlerini kabul etmek gerekmektedir.

Partiler veya güç grupları, Weber'in üçüncü tabakalaşma kategorisi, toplumsal eşitsizlik ve tabakalaşmayı kapsayan partiler veya güç gruplarıdır. Modern toplumlarda parti örgütlenişinin gücün önemli bir görünüşü olduğunu ileri süren Weber, partiyi; ortak artalanı, ortak hedefleri ve ortak ilgileri olan bireylerin toplamı olarak ifade eder. Ayrıca O, partiyi, statü ve sınıf tabakalaşmasını bağımsız bir şekilde etkileyen yapı olarak değerlendirir (Giddens, 2012: 347). Weber'e göre, "sınıflar"ın asıl yeri ekonomik düzen içerisinde yer almaktadır. Buna karşılık, "statü grupları"nın asıl yeri sosyal düzen, yani "onur" dağılımının yer aldığı toplumsal alandır. Sınıflar ve statü grupları, buldukları alanlarda hem birbirlerini hem de hukuk düzenini etkilerlerken aynı zamanda hukuk düzeni tarafından etkilenirler. "Partiler" ise, "güç ve iktidar" binası içinde yer alırlar. Eylemleri hep planlı biçimde ulaşılmaya çalışılan bir hedefe yönelik olan partiler, bu eylemleriyle "sosyal güç" ve "iktidar" kazanmaya çalışırlar. Sınıfların ve statü gruplarının

eylemlerinin tersine, partilerin toplumsal eylemleri daima bir "toplumsallaştırma" içermektedir (Weber, 2005: 286).

Siyasal gruplar arasındaki bir başka güç alanına işaret eden Weber'e göre politikacılar, manevralarını basitçe iktisadi sınıflar ve hatta statü grupları arasındaki mücadelelerle açıklayamaz, çünkü onların kendilerine has özel çıkarları vardır. Marx ve Engels, farklı sınıflar arasındaki mücadeleleri 'gerçek çıkar grupları' arasındaki mücadeleler olarak görürken Weber, partilerin "güç yuvası içinde" yaşadıklarını ve varlıklarını devletin içinde sürdürdüklerini vurgular (Collins, 2015: 99).

Özel çıkarları, yani örgütsel güçleri ve servetleri olan siyasi gruplar bizzat devletin bir parçasını oluştururlar. Güç yuvası olan devlet, üyelerinin nihai çıkarı değil, biricik silahıdır. Devletin fiziki gücü ve zor kullanma yetkisi vardır. Bu gücü kullanarak da diğer organizasyonları hâkimiyeti altına alabilir. Bazı devletlerin gücünün artması ve bazılarının gücünün azalmasının nedeni iktidar mücadeleleridir (Collins, 2015: 100). Weber'e göre sivil toplum canlı bir güçtür; bu nedenle partiler, teorik açıdan, sınıf ya da statü partilerini oluşturabileceği halde, sanayi toplumunun karmaşık yapısından dolayı "karma tipte yapılar" olmaları daha muhtemeldir. Weber'in toplumsal tabakalaşmaya çoğulcu yaklaşımında, çıkarlar konusunda bir *çatışmanın* bulunduğu, akışkan, hareketli ve açık bir toplumsal formasyonun söz konusu olduğu varsayılmaktadır (Swingewood, 1998: 222).

Nihayetinde partiler, sınıf ayrımının üzerinde bir çıkar alanına seslenebilirler. Sınıflar arasındaki katılık partilerde o derece sert olmayabilmektedir. Özellikle ekonomik temelli sınıf yapısının ötesinde bir yapıya sahip olabilen partiler; ulusal amaçlar, dinsel ya da ideolojik bağlar temelinde kurulabilirler. Farklı sınıf ve farklı statülere sahip insanlar bu örgütlü yapılara üye olabilirler.

6. Sonuç ve Değerlendirme

Toplumların tarihine bakıldığında en ilkel toplumlardan günümüzün en modern toplumlarına kadar tüm toplumlarda bir eşitsizlik ve bu eşitsizliğin meydana getirdiği sınıf ya da tabakalaşma sisteminin olduğu sosyolojik bir realite mevcuttur. Bu gerçeklik tarihsel süreç içerisinde değişik sosyologlar tarafından değişik bakış açılarıyla irdelenmiştir.

Klasik kökleri yüzyıllar öncesine kadar uzanan 'çatışma teorisi' temelde 1950'li ve 1960'lı yıllarda özellikle Amerika'da sosyolojik bir görüş haline gelen işlevselcilik ve yapısal işlevselcilik yaklaşımına karşı geliştirilmiş bir sosyolojik kuramdır.

Çatışma teorisine kaynaklık eden temel süreç, Marx'ın sınıf teorisi kuramıdır. İşlevselciliğin aksine çatışmacı teorisyenler, toplumun organik bir bütün olmadığını, doğal olarak çatışmanın mevcut yapının içinde barındığını söylerler. Çatışma kuramcılarının klasik kökleri Karl Marx, Max Weber ve Georg Simmel'e dayanır. Alman vatandaşı olan üç sosyolog da çatışmaya dair farklı bakış açıları geliştirmiştir.

Karl Marx, tarihsel ve çağdaş toplumu farklı çıkarlara sahip farklı toplumsal kümeler arasındaki çatışmalar açısından inceler. O'na göre bir sınıf tam olarak, yalnız, insanlar başka sınıflarla çatışan ilişkilerinin farkında olduklarında var olur. Marx'a göre sınıflı toplumların ortaya çıkması özel mülkiyetin oluşmasıyla başlamaktadır. Marx'ın toplum tarihinde sınıf ayırımı incelemesi üretim araçlarında düğümlenmiştir. Üretim araçlarına sahip olanlar tarihsellik içerisinde daima gücü elinde tutmuş ve bu gücü bir baskı aracı olarak kullanmışlardır. Marx'ın makro temelli sınıf çatışması toplumun varlığını ekonomik temelli belirlemeciliğe indirgemektedir.

Karl Marx ve Max Weber'in çatışmayı toplumsal alanda meydana getiren tabakalaşma modellerine bakıldığında; Marx, tek boyutlu bir tabakalaşma modeli ortaya koyar ve bu modelde sınıfsal ilişkiler belirleyici unsurdur. Marx, sınıf kavramının temel belirleyici unsuru olarak da ekonomik yapıyı temel alır. Sınıfların belirlenmesinde üretim araçlarına sahip olma ya da olmama durumu belirleyici etkidir. Üretim araçlarına sahip olanlar kapitalist burjuvazi sınıfının oluştururken, üretim araçlarında sahip olmayanlar ise emekleri karşılığında çalışan ve sömürülen proletarya (işçi) sınıfıdır. Bu iki sınıfın çatışması ile proletarya sınıfı burjuvazinin diktatörlüğünü yıkacak ve böylece bu çatışma sonucunda toplumsal değişme meydana gelecektir. Nihayetinde Marx, çatışmayı toplumsal değişme aracı olarak görmektedir.

Oysa toplum sadece ekonomik bir varlıktan ibaret değildir. Toplumların varlığı ekonomik varlığın ötesinde bir şeydir. Marx, toplumu tarihsel koşullara göre göre her dönemde sınıflandırmış, en büyük sınıfların olduğu aşamayı da kapitalist aşama olarak görmüştür. Bu aşamada iki büyük sınıf olan kapitalist burjuva sınıfı ve emekçi proletarya sınıfı üzerinden çatışmaya dair analizler yapmıştır. Marx'ın toplum tarihi incelemesinde daima iki sınıflı yapıyı ileri sürmesi toplumsal realiteden uzak bir yaklaşımdır. Çünkü toplumların yapısına göre daha farklı yapılarda sınıfların olması da muhtemeldir. Örneğin Marx, evrimci toplum

anlayışında orta sınıfı göz ardı etmiştir. Bununla birlikte toplumsal değişimde siyasal güç grupları ve statü grupları gibi olguları da es geçmiştir.

Weber'i bir çatışma teorisi kılan O'nun çok boyutlu bakış açısıdır. Weber'e göre dünyayı bir arada tutan şeyin büyük bir toplumsal birlik olmadığı, bazı bileşenleri konsensüs ve dayanışma içermesine rağmen, toplumun bir çatışan bileşimler karışımı olduğudur. Weber, Marx'ın her şeyin temel belirleyicisi olarak 'ekonomi'yi görmesini eleştirir. O'na göre ekonomi, birleşenlerden sadece bir öğedir. Weber; ekonomik sistemle birlikte dini, eğitimi ve siyasal eğilimi de çatışmanın ve tabakalaşmanın unsurları olarak görmektedir. Weber, tabakalaşmada toplumdaki sınıfsal yapıları tek başına bir unsur olarak görmemiş, tabakalaşmanın başka boyutlarını da göz önünde bulundurmıştır. Marx'ın, toplumsal tabakalaşmasında temel yapı olarak gördüğü ve toplumsal çatışmayı indirgediği sınıf yapısının ötesinde Weber, toplumsal tabakalaşmanın oluşmasında ve çatışmaların meydana gelmesinde daha esnek bir anlayış ortaya koyarak parti ve güç, sosyal sınıf ile statü grupları gibi etkileşimlere dikkat çekmiştir. Weber'in çoklu bakış açısı günümüz modern dünyasına da ışık tutmaktadır. Özellikle insanların mensup oldukları sosyal sınıflar, üye oldukları partiler ya da güç birlikleri ve de sahip oldukları statüler toplumsal alanda onları belli bir alana yerleştirir. Bu farklı alanlarda farklı bakış açılarının olması ile birlikte çatışmaların iki yapı arasında değil, çoklu yapılar arasında meydana gelme olasılığı yüksektir. Weber'in bu çoklu tabakalaşma bakışı modern çatışmacılara da ilham kaynağı olmuştur. Çatışma artık hayatın her alanında mevcut anlayışı belki de bu anlayışın devamıdır.

Georg Simmel, çatışma konusunda vatandaşları Marx ve Weber'den farklı düşünür. O, çatışmanın genel toplumsal bütünleşme açısından olumlu sonuçları veya fonksiyonları üzerinde eğilim gösterir. Simmel, çatışmaya katılan birimler arasında örgütlenme seviyesinin artacağına dikkat çeker. Simmel, toplumsal grupların sayısının artmasıyla, gruplar arasında bağların da artacağını ve çatışmaların daha sık yaşanacağını belirterek, çatışmaların sıklığının, çatışmaların yoğunluğunun azaltacağını ifade eder.

Simmel, çatışmanın öğeleri olarak da nefret - kıskançlık -yoksulluk- arzu gibi bölünmüş faktörleri gösterir. Simmel'in bu yaklaşımında anlaşılacağı üzere O, toplumsal hayattaki çatışmaya oldukça mikro bir düzeyde bakmıştır. Nihayetinde Simmel, çatışmanın olumsuz değil olumlu sonuçları olabileceği ihtimalini sosyoloji

alanına sokarak, sosyolojinin neyi analiz etmesi gerektiği konusunda alana yeni bir yorum getirir.

Simmel, çatışmanın sosyolojik önemine dikkat çekerek, çatışma olgusunun çıkar toplulukları, birleşmeler ve örgütler ürettiğini ya da değiştirdiğini, insanlar arasındaki her tepkinin bir toplumsallaşma aracını olduğunu ve dolayısıyla da çatışmanın da zıtlıklar arasında kaynaklanan bir tepki ve toplulaşmama aracı olduğunu ileri sürmektedir. Sonuç olarak Simmel, çatışmayı karşıtlar arasında meydana gelen gerilimlerin bir çözümü olarak görmektedir.

Sonuç olarak toplumsal çatışma teorisinin klasik köklerini ortaya atan üç Alman sosyolog da bu teoriye farklı bir perspektiften bakmıştır. Marx, makro bir bakış açısıyla teoriye bakarken, Weber, çoklu bir tabakalaşma modeli geliştirmiş, Simmel ise çatışmaya dair mikro düzeyde bir bakış açısı ortaya koymuş ve Marx'ın aksine çatışmanın bir toplumsal değişme aracı değil de gerilimleri çözen bir form olduğunu ileri sürmüştür.

Kaynakça

- ALVER, Köksal (2003), Kitap Değerlendirmesi (Modern Kültürde Çatışma, Georg Simmel), İletişim Yayınları: ss.191-195.
- ARON, Raymond (1986), *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: Ankara.
- ARSLANTÜRK, Zeki, AMMAN, Mehmet Tayfun (2000), *Sosyoloji*, Kaknüs Yayınları: İstanbul.
- ARSLANTÜRK, Zeki, AMMAN, Mehmet Tayfun (2017), *Sosyoloji, Giriş, Kuramlar, Süreçler, Kurumlar, Teoriler*, Çamlıca Yayınları: İstanbul.
- Aydın, K (2018), Max Weber, Eşitsizlik ve Toplumsal Tabakalaşma. *Journal of Economy Culture and Society*, (57), 245-267.
- BOZKURT, Veysel (2017), *Değişen Dünyada Sosyoloji, Temller, Kavramlar, Kuramlar*, Ekin Yayınevi: Ankara.
- BOTTOMORE, Tom Burten (1974), *Toplumbilim*, (Çev: Ünsal Oskay), 4.Basım, Der Yayınları: Ankara.
- COLLINS, Randhall (2015), *Sosyolojide Dört Ana Gelenek*, (Çev: Ümit Tatlıcan), Sentez Yayınları: Bursa
- COSER, Lewis Alfred (1957), Social conflict and the theory of social change. *The British Journal of Sociology*, 8(3), 197-207.

*İlhan Bingöl - Toplumsal Teoride Çatışmanın Klasik Kökleri Üzerine Bir Değerlendirme:
Karl Marx, Max Weber, Georg Simmel*

- COSER, Lewis Alfred (2011), *Sosyolojik Düşüncenin Ustaları*, Çev: Himmet Hülür, Serhat Toker, İbrahim Mazman), De Ki Yayınları: Ankara.
- ÇETİN YAZICI, Gülay (2020), Sosyal Bir Olgu Olarak Hıristiyanlık ve Hinduizmde Asketizm. *Mecmua*, - *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 5, s: 10, ss: 369-394.
- FREYER, Hans (2012), *Sosyoloji Kuramları Tarihi*, Doğu Batı Yayınları: Ankara.
- FREUND, Julien (2002), “Max Weber Zamanında Alman Sosyolojisi”, (Çev: Kubilay Tuncer), *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi* içinde, Kırmızı Yayınları: İstanbul, ss:157-193.
- FRSİBY, David (2011), “Sosyolojinin Temeli”, (Çev: Jale Özata Dirlikyapan), *Georg Simmel Sosyolog, Sanatçı, Düşünür* içinde, (Ed: Jale Özata Dirlikyapan), Doğubatu Yayınları: İstanbul. ss. 15-37.
- GİDDENS, Antony (2012), *Sosyoloji*, (Çev: Hüseyin Özel), Kırmızı Yayınları: İstanbul.
- GOODWIN, Glenn A., SCIMECCA, Joseph A (2015), *Klasik Sosyolojik Teori Sosyolojinin Vaadinin Yeniden Keşfi* (Çev: Hasan Güven), Say Yayınları: İstanbul.
- İNCE, Murat (2017), Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 294-319.
- KABAKÇI, Enes (2010), *Sosyoloji Tarihi I*, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları: İstanbul.
- KEAT, Russel., URRY, John (2016), *Bilim Olarak Sosyal Teori*, (Çev: Nilgün Çelebi), İmge Yayınları: Ankara.
- LEVİNE, D.N, CARTER, E.B., GORMAN, E.M, (2011), “Simmel'in Amerikan Sosyolojisi Üzerindeki Etkisi I”, *Georg Simmel, Sosyolog, Sanatçı, Düşünür* içinde , (Çev: Gülay Kızıler), (Ed: Jale Özata Dirlikyapan) Doğu Batı Yayınları, Ankara, ss. 54-94.
- JOHNSON, Doyle Paul (2008), *Contemporary sociological theory. An Integrated Multi-Level Approach*. Texas: Springer.
- MARSHALL, Gordon (1999), *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev: Osman Akınhay, Derya Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları: Ankara.
- MOORE, Wilbert E (2010), “İşlevselcilik” (Çev: Şirin Tekeli), *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi* içinde, Kırmızı Yayınları: İstanbul, ss. 359-404.
- MARX, Karl, & ENGELS, Friedrich (2005), *Komünist Parti Manifestosu*, (Çev: Yılmaz Onay), *Evensel* Basım Yayın: İstanbul.

- POLOMA, Margaret.M.(2007), *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, (Çev: Hayriye Erbaş), EOS Yayınları: Ankara
- RITZER, G (2012), *Modern Sosyoloji Kuramları*, (Çev: Himmet Hülür), De Ki Yayınları: Ankara.
- RITZER, George (2014), *Klasik Sosyoloji Kuramları*, (Çev: Himmet Hülür), De Ki Yayınları: Ankara.
- SİMMEL, Georg (1904), The sociology of conflict. I (Translated: A. W. Small), *American journal of sociology*, 9(4), 490-525.
- SİMMEL, Georg (1955), Conflict and the Web of Group Affiliations, translated by Kurt H. Wolff and Reinhard Bendix (*Glencoe, 1955*), 11-195.
- SİMMEL, Georg (2009), *Bireysellik ve Kültür*, (Çev: Tuncay Birkan), Metis Yayınları: İstanbul.
- SWINGWOOD, Alan (1998), *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*, (Çev: Osman Akınhay), Bilim ve Sanat Yayınları: Ankara.
- TATLİCAN, Ümit (2011), *Sosyoloji ve Sosyal Teori Yazıları*, Sentez Yayınları: Bursa.
- TURNER, Jonathan H., BEEGHLEY, Leonard., POWERS, Charles., H., (2013), *Sosyolojik Teorinin Oluşumu*, (Çev: Ümit Tatlıcan), Sentez Yayıncılık: Ankara.
- WALLACE, Ruth A. , WOLF, Alison (2012), *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, (Çev: Leyla Elburuz, M. Rami Ayas), Doğu Batı Yayınları: Ankara.
- WATERS, Malcolm (2008), *Modern Sosyoloji Kuramları*, (Ed: Zafer Cırhinlioğlu), (Çev: Sevdâ Mutlu), Gündoğan Yayınları: İstanbul.
- WEBER, Max (1968), *Economy and Society* (trans. and ed. Guenther Roth and Claus Wittich), Newyork: Bedminster Press.
- WEBER, Max (2005), *Sosyoloji Yazıları*, Çev: Taha Parla), İletişim Yayınları: İstanbul.
- ZENCİRKİRAN, Mehmet (2015), *Sosyoloji*, Dora Yayınları: Bursa.

*İlhan Bingöl - Toplumsal Teoride Çatışmanın Klasik Kökleri Üzerine Bir Değerlendirme:
Karl Marx, Max Weber, Georg Simmel*